

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2026. № 4.

ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.106>

УДК 336.1:004.9

О. І. Бобирь,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5640-5723>

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

O. Bobyr,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Oles Honchar Dnipro National University

THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON PUBLIC FINANCE DEVELOPMENT

У статті досліджено вплив цифровізації на систему публічних фінансів як багатовимірний процес трансформації фінансової архітектури сучасної держави. Розкрито теоретичні засади еволюції публічних фінансів від класичних підходів до концепцій електронного врядування та data-driven public finance. Проаналізовано основні цифрові інструменти управління публічними фінансами: інтегровані інформаційні системи (IFMIS), електронний бюджет, цифрові платформи казначейського виконання,

інструменти електронного адміністрування податків та системи Big Data і штучного інтелекту у фінансовому контролі. Визначено ключові ризики цифровізації публічних фінансів: кіберзагрози критичній фінансовій інфраструктурі, цифрову нерівність між рівнями управління, проблематику захисту персональних даних і приватності. Обґрунтовано стратегічні напрями модернізації системи публічних фінансів України з урахуванням євроінтеграційних зобов'язань і необхідності повоєнного відновлення, а також з використанням передового досвіду Естонії, Індії, Бразилії та Польщі у сфері цифрових фінансових реформ. Наголошено, що цифрова трансформація є не лише технологічним, а й інституційним процесом, який передбачає переосмислення базових принципів управління публічними ресурсами.

The article examines the impact of digitalization on the public finance system as a multidimensional transformation of the financial architecture of the modern state. The theoretical foundations of the evolution of public finances are disclosed – from classical approaches to the concepts of e-government and data-driven public finance. The main digital instruments of public finance management are analyzed: integrated financial management information systems (IFMIS), electronic budget, digital platforms for treasury execution, instruments of electronic tax administration, and Big Data and artificial intelligence systems in financial control. The key risks of digitalization of public finances are identified: cyber threats to critical financial infrastructure, digital inequality between levels of government, issues of personal data protection and privacy. The strategic directions for modernizing the public finance system of Ukraine are substantiated, taking into account European integration commitments and the need for post-war reconstruction, using the advanced experience of Estonia, India, Brazil, and Poland in the field of digital financial reforms. It is emphasized that digital transformation is not only a technological but also an institutional process that involves rethinking the basic principles of public resource management. The study

uses systemic-structural analysis, comparative method, and strategic design methodology. The practical significance of the research lies in identifying concrete tools and mechanisms for accelerating digital transformation of public finances in Ukraine, which can serve as a basis for developing national digitalization strategies. The article contributes to the theoretical understanding of digital public finance by integrating insights from fiscal federalism, institutional economics, and contemporary e-governance theory. It is argued that successful digital transformation requires not only technological infrastructure but also adequate human capital, regulatory framework, and institutional capacity at all levels of public administration.

Ключові слова: *публічні фінанси, цифровізація, електронне врядування, IFMIS, Big Data, кібербезпека, фінансова прозорість.*

Keywords: *public finance, digitalization, e-government, IFMIS, Big Data, cybersecurity, fiscal transparency.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стрімкий розвиток цифрових технологій кардинально трансформує архітектуру публічних фінансів: традиційні інструменти бюджетування, оподаткування та фінансового контролю поступаються місцем інтегрованим електронним платформам, аналітиці великих даних і штучному інтелекту. Цифрова трансформація публічного сектору є не просто технологічним оновленням – це системна зміна інституційної логіки державних фінансів, що торкається кожного аспекту відносин між державою, платниками податків та бенефіціарами публічних послуг. В умовах євроінтеграційного курсу України та необхідності повоєнного відновлення дослідження сучасних напрямів цифрової трансформації публічних фінансів набуває особливої теоретичної та практичної значущості. Практична ж значимість проблематики підтверджується тим, що Стратегія цифрової трансформації України визначає публічні фінанси одним із пріоритетних об'єктів цифрового

реформування [1, стор. 1]. Важливо також, що прийнятий Закон України «Про відкритість використання публічних коштів» [2, стор. 3] заклав нормативне підґрунтя для відкритих цифрових платформ публічних фінансів, а досвід функціонування ProZorro [3, стор. 2] засвідчив, що цифрові рішення здатні суттєво підвищити прозорість та ефективність використання державних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців (К.І. Гриценко [5, стор. 1], В.П. Яценко [5, стор. 2], К.А. Могильна [5, стор. 7]) проблематика цифровізації публічних фінансів набуває дедалі більшої уваги. С. О. Криниця [7, стор. 2] систематизувала сучасні тренди розвитку цифрових технологій у сфері управління публічними фінансами, акцентуючи увагу на трансформаційному потенціалі Big Data та штучного інтелекту (ШІ). В. Ф. Піхоцький [8, стор. 4] дослідив еволюцію механізмів державного фінансового контролю в умовах цифрової трансформації та обґрунтував нові підходи до ризик-орієнтованого аудиту.

Міжнародний валютний фонд у своєму Кодексі фіскальної прозорості [5] сформулював стандарти цифрової підзвітності публічних фінансів, а ОЕСР у звіті «Tax Administration 2024» [6, стор. 3] узагальнила передові практики цифрового адміністрування. Серед зарубіжних дослідників слід виокремити праці Д. Тапскотта, який ще у 1990-х сформулював концепцію цифрової економіки, та роботи в рамках Ініціативи відкритого уряду (OGP). Водночас у науковій літературі недостатньо висвітленими залишаються питання ризиків цифровізації публічних фінансів у поєднанні з практичними механізмами їх мінімізації, а також стратегічні орієнтири для країн, що перебувають у стані одночасного реформування й воєнного стресу, яким є Україна.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити вплив цифровізації на розвиток публічних фінансів через аналіз теоретичних засад, сучасних цифрових інструментів та ризиків

трансформації, а також обґрунтувати стратегічні напрями модернізації системи публічних фінансів України.

Для досягнення мети вирішуються такі завдання: розкрити теоретико-методологічні засади трансформації публічних фінансів у цифрову епоху; проаналізувати цифрові інструменти управління публічними фінансами та оцінити міжнародний досвід їх впровадження; виявити ризики цифровізації публічних фінансів і запропонувати шляхи їх мінімізації; обґрунтувати стратегічні напрями модернізації системи публічних фінансів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Публічні фінанси як наукова категорія пройшли тривалий шлях розвитку – від меркантилістських уявлень про державну казну до сучасних концепцій управління суспільними ресурсами в умовах глобальної цифровізації.

Класичні підходи, сформовані у працях А. Сміта, Д. Рікардо та Дж. Міля, розглядали публічні фінанси передусім крізь призму оподаткування та державних витрат. Упродовж другої половини ХХ ст. концепція публічних фінансів збагатилася теорією суспільного вибору Дж. Б'юкенена, фіскального федералізму Ч. Тібу та інституційною економікою Д. Норта – підходами, що акцентують увагу на інституційних обмеженнях, асиметрії інформації та поведінкових чинниках у прийнятті фіскальних рішень.

Технологічна революція кінця ХХ – початку ХХІ ст., пов'язана з масовим поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, принципово змінила середовище функціонування публічних фінансів. Цифрова економіка, яку Д. Тапскотт визначив як економіку, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях, породила нові форми економічної діяльності: платформні бізнес-моделі, криптоактиви, транскордонну торгівлю цифровими послугами.

Ці явища поставили під сумнів традиційні механізми оподаткування та бюджетного управління. У відповідь на ці виклики ОЕСР ініціювала проєкт BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), а згодом – глобальну угоду щодо

мінімального корпоративного податку на рівні 15%, що знаменує собою якісно новий етап у міжнародній координації публічних фінансів [6, стор. 5].

Фінансова архітектура держави – це сукупність інститутів, інструментів, механізмів і норм, що забезпечують мобілізацію, розподіл і використання публічних фінансових ресурсів. Із початком четвертої промислової революції ця архітектура зазнає системної трансформації.

Еволюцію публічних фінансів в умовах цифрової трансформації представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Еволюція публічних фінансів в умовах цифрової трансформації [2, стор. 4; 6, стор. 6; 7, стор. 5]

Етап	Ключові теорії / підходи	Характеристика публічних фінансів	Цифровий вимір	Виклики
XVIII–XIX ст.	Сміт, Рікардо, Міль; класична теорія	Мінімальне держвтручання; фінанси як інструмент оподаткування та витрат	Відсутній	Паперовий документообіг, касові операції
Поч. XX ст.	Пігу (теорія добробуту), Кейнс	Держава як стабілізатор економіки; перерозподіл суспільних благ	Відсутній	Асиметрія інформації, ручне адміністрування
2-га пол. XX ст.	Б'юкенен (суспільний вибір), Тібу (федералізм), Норт (інституціоналізм)	Публічні фінанси як інституційна система; суспільний договір	Зароджується	Поведінкові чинники, інституційні обмеження
2000-ні рр.	E-government, IFMIS; Тапскотт (цифрова економіка)	Перехід до електронного врядування; цифрові платіжні системи; автоматизація	Активний	Платформні моделі, криптоактиви
2010-ті рр.	Big Data, III, BEPS (OECP)	Data-driven public finance; аналітика ризиків; міжнародна координація податків	Трансформуючий	Ерозія податкової бази; цифрові ТНК
2020-ті рр.	Блокчейн, CBDC; глобальний мінподаток 15%	Прозорість держзакупівель; цільові трансфери; точний контроль грошового обігу	Системний	Технологічна нерівність юрисдикцій

Джерело: складено автором на основі [1; 5; 6].

Суттєвих змін під впливом діджиталізації зазнає система державних доходів. Електронне адміністрування податків, онлайн-реєстрація платників, автоматичний обмін фінансовою інформацією між країнами (стандарт CRS ОЕСР) та системи електронного інвойсингу радикально звужують можливості для ухилення від оподаткування. Показовим є досвід Бразилії, де запровадження системи електронних податкових накладних (NF-e) дозволило збільшити податкові надходження на 15–20% у перші роки впровадження без підвищення ставок оподаткування [7, стор.4].

Серед цифрових інструментів управління публічними фінансами ключове місце займають інтегровані інформаційні системи управління державними фінансами (IFMIS). Ці системи інтегрують функції бюджетного планування, казначейського виконання, бухгалтерського обліку, управління боргом і фінансової звітності в єдиному цифровому середовищі. За даними Світового банку, понад 100 країн впровадили або впроваджують IFMIS, і їх застосування підвищує ефективність використання бюджетних коштів у середньому на 10–25% [4, стор. 5]. Естонія, яка стала першою країною з повністю цифровим державним управлінням, демонструє, що інтегрована цифрова інфраструктура публічних фінансів здатна скорочувати витрати на адміністрування та суттєво підвищувати рівень громадської довіри до державних інститутів.

Електронний бюджет як компонент IFMIS передбачає цифровізацію всіх стадій бюджетного процесу: від формування бюджетних запитів і прийняття закону про бюджет до казначейського виконання, моніторингу видатків і підготовки звітності. В Україні ця система реалізована через платформи e-Data [8, стор. 6] та Spending.gov.ua [9, стор. 7], що забезпечують публічний доступ до даних про використання бюджетних коштів у режимі реального часу. Важливим елементом цифрової трансформації публічних закупівель є система ProZorro [3, стор. 4], яка у 2016 році отримала Премію «Відкритий уряд» від Світового банку та визнана однією з найпрозоріших у світі.

Big Data та штучний інтелект відкривають нові можливості для управління публічними фінансами. У сфері податкового адміністрування алгоритми машинного навчання застосовуються для ризик-профілювання платників, автоматизованого виявлення схем ухилення від оподаткування та прогнозування податкових надходжень. ОЕСР у своєму звіті про ШІ в податковому адмініструванні [10, стор. 2] констатує, що понад 60% провідних податкових органів світу використовують або тестують ШІ-рішення. Підтвердженням трансформаційного потенціалу цих технологій є досвід Польщі, яка завдяки цифровізації скоротила розрив ПДВ удвічі протягом 2015–2020 р.р. [9, стор. 4]. В Україні ДПС активно впроваджує ризик-орієнтовані перевірки на основі аналізу даних, що відповідає загальноєвропейській тенденції переходу від формальних документальних ревізій до аналітично обґрунтованого контролю.

Важливим виміром цифрової трансформації публічних фінансів є збільшення прозорості й підзвітності. Відкриті урядові дані (Open Government Data) надають громадянам, науковцям і журналістам безпрецедентний доступ до фінансової інформації держави, сприяючи громадянському контролю та боротьбі з корупцією. Концепція фіскальної прозорості, закріплена в Кодексі МВФ [5, стор. 5], сьогодні безпосередньо пов'язана з цифровими стандартами розкриття інформації. Країни з високим рівнем цифрової підзвітності публічних фінансів демонструють нижчий рівень корупції і вищу ефективність використання бюджетних коштів, що підтверджує системний зв'язок між технологічною модернізацією та якістю публічного управління.

Водночас цифровізація публічних фінансів генерує нові системні ризики, які потребують окремої уваги. Перший кластер – кіберзагрози. Концентрація критичних фінансових операцій у цифровому середовищі перетворює інформаційні системи державних фінансів на стратегічні цілі для кібератак. Резонансний злам системи SWIFT у 2016 р., внаслідок якого Центральний банк Бангладеш втратив 81 млн дол. США, продемонстрував,

що навіть захищені фінансові установи залишаються вразливими [8, стор. 7]. В Україні в умовах воєнного стану кіберзагрози набувають особливого виміру: систематичні атаки на державні інформаційні ресурси потребують формування комплексних систем кіберфінансової безпеки, що охоплюють технічний, організаційний і правовий виміри.

Другий кластер ризиків – цифрова нерівність. Цифровізація державних послуг де-факто перетворює цифровий доступ на передумову реалізації базових прав громадян. Парадоксально, але найбільш уразливі верстви населення, на підтримку яких орієнтована значна частина публічних видатків, найчастіше стикаються з бар'єрами у доступі до цифрових фінансових сервісів – через низький рівень цифрових компетенцій, обмежену інфраструктуру або неадаптованість інтерфейсів. Мінімізація цього ризику передбачає дотримання принципу цифрової інклюзії (digital inclusion by design) при розробці державних електронних сервісів, системне інвестування у програми підвищення цифрової грамотності та розвиток широкопasmової інтернет-інфраструктури у сільській місцевості [9, стор. 4].

Третій кластер – захист персональних даних. Цифровізація публічних фінансів передбачає акумуляцію безпрецедентних обсягів даних про фінансову поведінку фізичних і юридичних осіб. Ризик надмірного збору фіскальних даних та їх несанкціонованого використання потребує запровадження принципів мінімізації даних і обмеження мети їх обробки, закріплених у Загальному регламенті ЄС про захист даних (GDPR), до якого прагне адаптуватися Україна в рамках євроінтеграційного курсу.

Стратегічна модернізація системи публічних фінансів України розгортається в умовах одночасного впливу трьох чинників: воєнного стану, що деформує структуру бюджетних пріоритетів; євроінтеграційного курсу, що задає нормативний горизонт реформ; та глобального технологічного переходу. На основі аналізу міжнародного досвіду можна виокремити вісім взаємопов'язаних стратегічних напрямів: завершення формування IFMIS нового покоління з відкритою API-архітектурою; запровадження performance

budgeting; цифрова модернізація фіскальних органів; трансформація держконтролю до ризик-орієнтованого аудиту; зміцнення фінансової децентралізації; розбудова людського капіталу і інституційної спроможності; гармонізація з acquis ЄС (IPSAS, ESA 2010); зміцнення бюджетної прозорості та громадянського контролю [10, стор. 4]. На основі аналізу міжнародного досвіду та актуального стану публічних фінансів України можна виокремити вісім взаємопов'язаних стратегічних напрямів модернізації, як показано на рисунку 1.

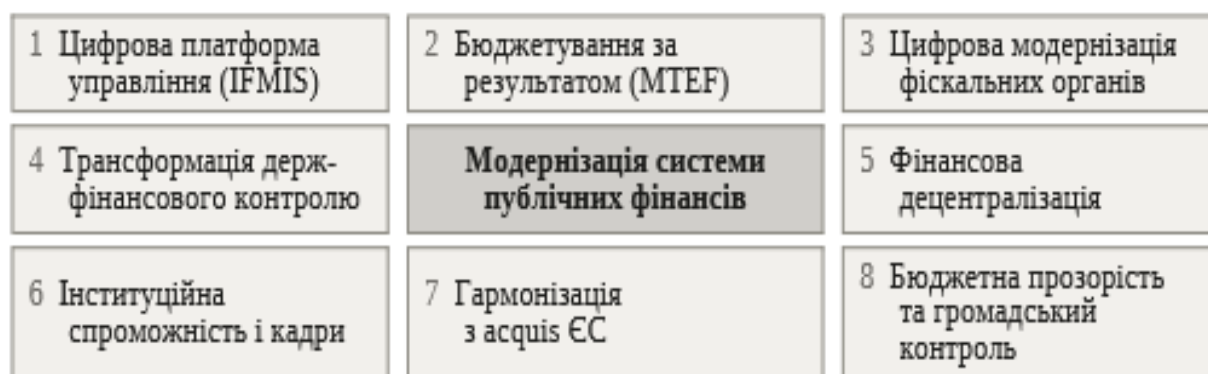

Рис. 1. Стратегічні напрями модернізації системи публічних фінансів України

Джерело: складено автором на основі [9, стор. 2; 10, стор. 7].

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Цифровізація здійснює системний і багатовимірний вплив на розвиток публічних фінансів, трансформуючи не лише операційні процеси, а й інституційну логіку управління суспільними ресурсами. Цифрові інструменти – IFMIS, електронний бюджет, Big Data, ШІ – суттєво підвищують прозорість, ефективність і підзвітність публічного сектору, розширюють податкову базу без підвищення навантаження та забезпечують нові стандарти взаємодії між державою і суспільством. Водночас цифрова трансформація генерує нові ризики – кіберзагрози, цифрову нерівність і проблематику захисту даних, – що потребують проактивного інституційного відповіді. Для України стратегічна модернізація публічних фінансів на

цифровій основі є одночасно необхідністю воєнного відновлення, умовою євроінтеграції та чинником підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Перспективними напрямками подальших досліджень є: розробка методики оцінювання фіскального ефекту від впровадження окремих цифрових інструментів; дослідження ролі CBDC у трансформації монетарно-фіскальних механізмів; аналіз порівняльного досвіду цифрових реформ публічних фінансів країн-нових членів ЄС.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17> (дата звернення: 21.02.2026).
2. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11.02.2015 № 183-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/183-19> (дата звернення: 21.02.2026).
3. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/922-19> (дата звернення: 21.02.2026).
4. The World Bank. GovTech Maturity Index 2025. Washington, DC : World Bank, 2025. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099121725193511608/pdf/P502259.pdf> (дата звернення: 21.02.2026).
5. Гриценко К., Яценко В., Могильна К. Досвід ЄС щодо розроблення та впровадження стратегічних документів цифрової трансформації на національному рівні. ITLT. 2024. 103 (5). С. 1-20. DOI: 10.33407/itlt.v103i5.5792.
6. OECD. Tax Administration 2024. Paris : OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2024/11/tax-administration-2024_5c4606e4.html (дата звернення: 21.02.2026).
7. Криниця С. О. Сучасні тренди розвитку цифрових технологій у сфері управління публічними фінансами. 2023. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/collectioneconomy/article/download/361/343/715> (дата звернення: 21.02.2026).

8. Піхоцький В. Ф. Еволюція механізмів державного фінансового контролю в умовах цифрової трансформації публічних фінансів. 2025. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/download/1844/1626> (дата звернення: 21.02.2026).

9. Цифровізація податкового адміністрування в Україні. 2025. URL: https://lsej.org.ua/10_2025/47.pdf (дата звернення: 21.02.2026).

10. Застосування блокчейн-технологій для підвищення ефективності та прозорості публічних фінансів. 2025. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/download/942/928/1540> (дата звернення: 21.02.2026).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “The Budget Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17> (Accessed 21 Feb. 2026).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “On openness of the use of public funds”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/183-19> (Accessed 21 Feb. 2026).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “On public procurement”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/922-19> (Accessed 21 Feb. 2026).

4. World Bank (2025), GovTech Maturity Index 2025, World Bank, Washington, DC, USA, available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099121725193511608/pdf/P502259.pdf> (Accessed 21 Feb. 2026).

5. Hrytsenko, K.O. Yatsenko, V.O. and Mohylna, K.O. (2024), “The EU experience on developing and implementing strategic documents of digital transformation at the national level”, Information Technologies and Learning Tools, [Online], vol. 103, no. 5, pp. 1–20. <https://doi.org/10.33407/itlt.v103i5.5792>.

6. OECD (2024), Tax Administration 2024, OECD Publishing, Paris, France, available at: https://www.oecd.org/en/publications/2024/11/tax-administration-2024_5c4606e4.html (Accessed 21 Feb. 2026).
7. Krynytsia, S.O. (2023), “Modern trends in the development of digital technologies in the field of public finance management”, Zbirnyk naukovykh prats, available at: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/collectioneconomy/article/download/361/343/715> (Accessed 21 Feb. 2026).
8. Pikhotskyi, V.F. (2025), “Evolution of mechanisms of state financial control in the conditions of digital transformation of public finances”, Naukovi zapysky, available at: <https://nzlubb.org.ua/index.php/journal/article/download/1844/1626> (Accessed 21 Feb. 2026).
9. Lsej.org.ua (2025), “Digitalization of tax administration in Ukraine”, Lvivskyj statystychno-ekonomichnyj zhurnal, [Online], vol. 10, available at: https://lsej.org.ua/10_2025/47.pdf (Accessed 21 Feb. 2026).
10. A-economics.com.ua (2025), “Application of blockchain technologies to increase efficiency and transparency of public finances”, Aktualni pytannia ekonomiky, available at: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/download/942/928/1540> (Accessed 21 Feb. 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 14.04.26

Прорецензовано / Revised: 20.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26